

ÖRTÉNETI APOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőségi Iroda:
Lyceumi nyomda. — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacx.

KÖLCSEY FERENCZ LEVELEIBŐL.

Közli: K. Papp Miklós.

III.

Cseke, Julius 11. 1838.

kedves barátom, a mit tegnap költ leveledben az 1835-diki esketésről irsz, nagyon igaz. Ezt én is így hittem s ez az oka, hogy az új vallató pontokat újra dolgozván, a régi 8-dik pontot egészen elhagytam. Csupán kettőt tartottam szükségesnek az új esketésben is említeni.

1.) hogy Uray által megszólítottátál; s akkor a kormány és fejedelem közt különbséget tettél.

2.) hogy a nép zsirja kifejezésével éltél; de azt úgy magyaráztad meg, hogy botránkozó nem lehet.

Mínt hogy az Uray által lett megszólítottatást palástolni sem lehetne: kellett valami mondást előadni, miből kitűnjék, mi okozhatta az Uray megszólítását? s kellett azt úgy állítani elő, hogy Uraynak megtévedése (miképen t. i. ő a szavakat félreértette) világgosságra jöjjön.

Az új esketések ezen pontból készültek; s használhatók is (bár vagy 3-teljességgel nem positiv van közöttük). Hanem a Szuhányi Ignác és László vallomásaikban, nem tudom hogyan? ismét ott van az a régi 8-dik pontból vett kifejezés. Mínt hogy e két vallomás különben nagyon jó; ma vissza-küldöm Darvayhoz, hogy azon kifejezés kihagyásával irassa újra. A nem positivoknak

is ha lehet, jobbakkal felcserélésére megkérem.

Az én dolgozásom egészen azon pontból készült, hogy a vád alatti szavak nem mondattak. A fiscus tanuit, úgy hiszem, eléggé kiforgattam.

Mindennel készen vagyok; csak javítgatok még; annak megmutatását, miképen notát csak tettel lehet elkövetni, tegnapelőtt elvégeztem. Deák jegyzetinek s törvénykönyvünknek segedelmével sok jó gondolatokra jöttem.

Darvaynak mult alkalommal irtam, hogy Kovács Sándor nyilatkozása felett, (midőn t. i. hibáját, melyet ügyedre nézve elkövetett, megismeré), tegyen vizsgálatot. Irtam egy kis emlékeztető utasítást is. Még ezeket szeretném:

1.) Vizsgálatot a felett, hogy midőn bizonyítványt a megye részedre adott, nagy volt és köz a helybenhagyás, minden ellenzés nélkül. S talán hozzá kellene tenni, hogy jelen voltak a fiscus tanui is, mint Kende, Uray, Kovács Sándor, Ujhelyi Károly, Szerdahelyi, (ki első állott fel s ünnepélyes nyilatkozást tett, hogy kérésed igaz s a bizonyítványt ki kell adni: s ezt úgy tevő, mint tisztii ügyész) stb.

2. Vizsgálatot vagy bizonyítványt, ha mástól nem lehet, magától Eötvöstől is, hogy Ujhelyi önkényt megjelent nála s kinyilatkoztatá, hogy a vallomást ellened nem saját akarata szerént, hanem Uraytól sarkalva tevő. Bár két ember volna, ki előtt ezt mondá!

Mindezekről irok Darvaynak is, s egy-

szeresmind nagyon megkérem őt, hogy mindent sürgetve vigyen véghez.

Biharból szeretném látni minél előbb a Csanádi levelét illető esketést. Én a replicát úgy készítem, mintha az már meg lenne.

Kérded: hogy pörben a bizonyítvány és vallomás birnak-e hasonló súlylyal?

Igen is! mert sem a bizonyítvány, sem a hit alatti vallomás teljes próbát addig nem tesz, míg hitelesítve nincs. Hitelesítés előtt a hit alatt kivett vallomás sem ér semmit; sőt még büntető pörökben is a benevola fassio is csak a bíróság előtti hitelesítés által nyer erőt. A szolgabíró által kivett benevolát a bűnös a törvényszéken vissza is vonhatja. Igy még inkább a tanuvallásokra nézve.

Következik, hogy bizonyítványnak is lehet hasznát venni.

Most jut eszembe, te talán ezt kérde: ha ugyan azon személy vallomást is ad, bizonyítványt is, akkor mi történ? Ezen esetben vagy a kettő ellenkezik egymással vagy nem. Ha ellenkezik: természetesen a tanu hitelét semmivé teszi. Ha nem ellenkezik: akkor áll mindegyik.

Egyébiránt a fiscus tanui ellen bizonyítványokat bátran lehet használni. Mert ezeket vagy elfogadja a fiscus pro authenticat is; vagy nem. Ha elfogadja, jó! Ha pedig nem, akkor authenticatiót fogsz kívánni; s ha a bizonyítvány írója authenticatiókor is az előbbi mellett marad: ereje az esketéssel egyforma.

Ma vevék Gerzon főbírótól levelet. Irja, hogy Balog Jancsival (nem mondja el hol?) találkozott, s Balog azt üzeni, hogy folyó hó 10-dike és 20-dika közt okvetetlen nálam lesz. Nem kedves lenne-e, ha mind ketten egy időben lehetnétek nálam?

Aldjon az ég! öllelek ezerszer

KÖLCSEY.

A levélhozónál volt Tót Józsefhez Kocsordra szóló levél is; minden bizonnyal Gr. D. uraktól. Mivel azt mondá, hogy Kocsordra mennie nincs parancsa, s ő innen egyenesen haza térend: tehát a levelet, biztos uton, magam küldöttem el.

DEÁK FERENCZ ÉS HERTELENDI országgyűlési jelentése 1836-ból.

Közlő: K. Papp Miklós.

(Folytatás.)

Erdély, honunknak szeretett testvére, hazája kedves véreinknek s így honunk nekünk is, mely századokon keresztül velünk szenvedett, mellettünk küzdött s érettünk gyakran ontotta vérét, Magyarországgal mind ez ideig egyesítve nincsen, sőt épen akkor, midőn mi a Királyi székek igazságától százados kérelmünknek sikerét reménylénk, minden polgári szabadságától megfosztatott s törvényküli állásba lőn helyeztetve. — Kétszeres keserűséggel hatott reánk a szomorú csapás, mely a testvér hazát érte, mert a legforróbb részvételnek érzése s az aggodásnak kínzó fájdalma foglalá el kebleinket, midőn rokoninknál ily megrontva láttuk az alkotmányos szabadságot, melyet szinte a törvény szentsége biztosított. Mélyen érezvén tehát mi is a sérelmet s az 1464-ik esztendei 13-ik, 1492-ik esztendei 1-ső törvénycikkelyek s az 1595-ik esztendei békekötésnek 2-ik cikkelye szerint is kötelességünk lévén Erdély igazait és szabadságát védünk, különös felírás által kértük ő felségét, hogy Erdélynek országgyűlését s egész törvényes állapotját adja vissza, de a kormány még a szokott biztatásnak vigasztaló szavaira sem méltatá nemzetünket s a felírás óhajtott válasz nélkül maradt. Később azon két rendbéli királyi válaszban, melyek az előleges sérelmek eránt ismételt felírásinkra érkeztek, Erdélyre s annak Magyarország eránti viszonyaira nézve szinte nem foglaltatott semmi kedvező s így a nemzet régi óhajtása e részben ismét teljesítetlen maradt s Erdélynek törvényküli állása most nincs még orvosolva.

De azon részekre, melyek Magyarországtól Erdélyhez valának elszakasztva, t. i. Kraszna, Közép-Szolnok, Zaránd vármegyék-re és Kővár vidékére nézve kedvezőbb volt a királyi válasz, mert ezek eránt kérelmünk sikerülvén, a százados ígéret csakugyan teljesítve lőn s ő felsége az említett részeknek visszakapcsolását megrendelte. A törvényja-

valatban, melyet e tárgy eránt készítettünk, beigtattuk mi azt is, hogy a visszakapcsolásnak részletes teljesítése egy országos választmányra bizattassék, sőt azon választmány tagjait titkos szavazás által már a magunk részéről kinevezénk, de ő felsége nem fogadta el ebbéli határozatunkat s azt nyilatkozatá, hogy az elmúlt időknek hasonló példái szerént udvari biztosság által fog a visszakapcsolatás tettegi teljesítése végbe menni. Az alkotott törvényben mindazonáltal világosan kifejeztetett, hogy a nevezett részek polgári, közigazgatási, törvényes, adózási s mindennemű állapotjaikra nézve teljesen és tökéletesen Magyarországhoz ezennel visszacsatoltatnak s az említett Kraszna, Közép-Szolnok, Zaránd vármegyék s Kóvár vidéke ezentul az országgyűlésére meg fognak hivattatni s ottan ülési és szavazati visszaadott jusokkal élni. A törvénynek rendelése tehát oly határozott, hogy ha netalán ezen törvényhatóságok bármi okból a jövő országgyűlésére meg nem hivattatnának, a mit azonban feltenni sem lehet, az ország rendei semmi királyi előadásoknak elhatározásához törvényesen nem nyulhatnának, míg az elmulasztott meghívás meg nem történnék, mert ezen törvényhatóságok most már ismét az országnak egészítő részei s őket az országgyűlésére meg nem hívni, anynyi volna, mint bármely más vármegyét elmellőzni, rendes országgyűlésen pedig az egész ország minden törvényhatóságainak jelen kell lenni, mert a részes gyűléseket csak világosan meghatározott szükség eseteiben engedik meg törvényeink. Végre visszaadott jussaiknál fogva az elszakasztás előtti viszonyaik csorbulást nem szenvedhetvén, nélkül az ország többi megyéivel egyenlő törvényes állásuk leend.

A magánosok pénzbeli viszonyai eránt ismét nem lehetett elhatározó törvényeket alkotnunk. Az első felírásban, melyet e tárgy eránt az előleges sérelmek során készítettek az ország rendei, az vala határozva, hogy a scálát, vagy is 1799-ik esztendőt, megelőző időkbel minden adósságok és pénzbeli kötelezések ezüst pénzben fizetessenek, a scála közötti időszakban pedig, vagy is 1799-ik esztendőtől fogva 1811-ik esztendei márczius hónapig minden summa [scala szerént szál-

littassék, le, de az így leszállított summákért nem váltó czédula, vagy is 100 forintért 40 ezüst forint, hanem 60 pengő forintok fizetessenek, a fizetésnek eszköze pedig egyedül csak ezüst és arany pénz legyen és más pénzt senki elfogadni ne tartozzék. Erre ő felsége ismét hivatkozván az 1825-ik esztendei országgyűlésére kiadott királyi válaszra, melyben az vala kijelentve, hogy a scálát megelőző időkbel eredő kötelezéseknel, midőn a hitelező mondja fel az adósságot, akkor papiros pénzben is tartozzék azt elfogadni, ha pedig az adós akarja hitelezőjének a pénzt letenni, ezüst pénzben fizesse le adósságát, egyébaránt a scála alatti időszak eránt javallatunkat el nem fogadta, de fejedelmi szavát adá, hogy soha papiros pénzt parancsolt értékkel többé kibocsátani nem fog. Ezen biztositó ígélet után azt hittük, hogy semmi ok nem lehet, mely miatt tovább is ellenezze a kormány törvény által kimondatni azt, hogy a fizetésnek eszköze csak arany és ezüst légyen, a papirost pedig fizetésben elfogadni senki nem köteles. Ismételtük tehát egy újabb felírásban ezen kívánatunkat, sőt hogy e fontos tárgyban már egyszer törvény alkottassék, megegyeztünk a kormánynak azon kívánságában is, hogy a scála közötti időszakasban, a scála szerint már leszállított 100 forintért nem 60, hanem a gyakorlat szerint csak 40 ezüst forint fizetessék, a scála előtti viszonyokra nézve pedig előbbi határozatunknál maradtunk. Ily értelemben szerkeztetvén törvényjavallatinkat, azokat ő felségének ujra felterjesztettük, de kedvező választ ismét nem nyertünk s noha ő felsége papiros pénzt parancsolt értékkel kiadni többé nem fog, abban még sem egyezett meg, hogy a fizetésnek egyedüli eszköze csak arany és ezüst légyen s a papiros pénzt elfogadni senki ne köteleztessék, e nélkül pedig törvényt alkotnunk nem lehetett, mert önmagunk törvény által ismérnénk el a papiros pénznek parancsolt becsét, melynek súlyos következését sok magános polgár, sok közhasznu alapítvány sajnosan érzi még most is.

Az előleges sérelmeknek azon pontjára, melyben az egyházi javaknak önkényes megrovatása ellen panaszkodtak az ország ren-

dei, feleletül az említett királyi válaszbán az mondatik, hogy ő felsége mind azon segedelelem pénzeket, melyekkel legfőbb pátronátusi jussainál fogva az egyházi rendet terheli, honi törvényeink értelmében a közállománynak és magának az egyháznak szükségeire fordítja s az alapítóknak szándékát is mindenkor figyelemben tartja. Meg valánk mi arról győződve, hogy azon nagy kiterjedésű javak, melyek hazánkban az egyházi rendek kezében vagynak, a közállománynak kétségtelen tulajdonai lenni soha meg nem szüntek, s nem kételkedünk, hogy azokról, mint status javairól, a törvényhozás szabadon rendelkezhetik, sőt előre látjuk, hogy ha majd a köznevelés, de kivált a népek nevelése országos tanácskozások alá kerül, ha majd a törvényhozásnál a vallásnak azon szolgálóiról léssen szó, kik a gazdag egyházi javaknak igazságtalan arányban felosztott jövedelméből nem részesülve gyakran szűkölködni kénytelenek, holott a vallásnak és népoktatásnak legszentebb, de legsúlyosabb kötelességeit ők teljesítik, elkerülhetetlen lesz a közállománynak ezen jussát tetteleg gyakorlatba venni, de épen ezért el nem ismerhetjük azt, hogy a kormány ezen javakra önkényesen és egyoldalulag terheket vethessen, mert a nemzet köztulajdona felett a kormánynak egyoldalulag rendelkezni törvényes hatalma nem lehet s a polgárok bármely osztályának a végrehajtó hatalom önkényes terhelteitől mentnek lenni. A királyi válasznak említett pontjaira tehát közhatározat által ismételve kijelentették a nemzet képviselői, hogy az egyházi javaknak jövedelmeiről, csak az összes törvényhozás rendelkezhetik, s a felírás, melynek szerkezete felett a két tábla között hosszabb viták folytak, végre közegyezőssel oly értelemben készült el, hogy azon elvet, mi szerint az egyházi javaknak jövedelmeit is lehet az ország védelmére, vagy más közhasznu egyházi s nemzeti intézkedésekre a törvények értelmében fordítani, az ország rendei sem veszik kétségbe, de a törvényhozás rendes útján kívül egyoldalulag behozott és tetteleg folytatott megrovatást alkotmány és törvényelleni sérelemnek tartják s annak megszüntetését ismét sürgetik. A felírásra válasz nem érkez-

vén, előleges sérelmeinknek ezen pontja is orvosolatlan maradt, de mind a köztanácskozásokban mind a felírásban világosan kimondatott a nemzetnek az egyházi javak feletti kétségtelen jussa, melyet haza közjávára használni a jövő törvényhozások gondja leend.

Előlegesen felterjesztett súlyos sérelmeink között talán legérzékenyebb az, mely a só árának országgyűlésén kívül önkényesen történt törvénytelen felemeléséből eredt. Kettős a tárgya ezen sérelemnek, egyik a sónak szerfelett nagy ára, mely kivált a földművelőt és a szegény adózó népet oly igazságtalanul terheli s melynek szomorú következményei kivált a marhatartásra nézve naponként súlyosabbak, a másik pedig, mely törvényes tekintetből az elsónél még fontosabb; hogy a só árának meghatározását, mely az 1790-ik esztendei 20-ik törvényczikkely szerint az országgyűlésének rendelete alá tartozik, a kormány fölünk elvonván, önkényesen és egyoldalulag gyakorolja. Felhozta már ismételve a nemzet mind azon okokat, melyek e tárgyban nemzeti jussaink mellett czáfolhatatlanul szólnak, hivatkozott a törvényekre, felszólította Fejedelmének igazság szeretetét, hivatkozott Európának ítéletére, panaszkodott, kért és sürgetett; de mindezek sikertelenek valának s ő felségének ezen országgyűlésére kiadott válasza is megtagadó volt. Ismételtük a felírást és egy törvényjavallatot is küldöttünk fel mellette, melyben a sónak ára az 1792-ik esztendei törvényes mennyiségre leszállított, de sem újabb kérelmünk, sem a törvényjavallat elfogadva nem levének s e legsúlyosabb sérelemben sem valánk képesek még csak enyhítést is eszközölni.

A kamarának bíraskodása eránt, melyet a sóbéli kihágások felett eddig törvénytelenül gyakorlott, kedvezőbbnek látszott a királyi válasznak tartalma, mert ebben egy czélarányos új törvénynek alkotására levénk felszólítva, de midőn a felszólítás következtében javallatunkat felterjesztettük, az ismét félrevettett s reményeink így sem teljesültek.

Hazánkban egyéb sérelmeire, melyeket ezen országgyűléséről felterjesztettünk, szinte

nagy részben vagy megtagadók, vagy elmelőzők voltak a királyi válaszok, némely pontok azonban kedvezők is valának, melyeket a mennyire szükséges volt törvénybe iktattánk. Ezek közül csak azt említjük meg, melyben a városi helypénz eránt a tekintetes rendeknek is óhajtása szerint újabban meghatározatik, hogy sem héti, sem országos vásárokon nemes ember, vagy városi polgár helypénzt fizetni nem köteles, és azon pontot, melyben Veszprém és Somogy vármegye között Sió-fokra nézve Somogynak a tekintetes rendek által is pártolt kívánatához képest újabb biráskodás rendeltetik.

Meg kell még a felterjesztett sérelmek közül említenünk azt, melyet Veszprém vármegye a Meréte pusztá birtokosinak adó alá vetése eránt még 1825-ik esztendőben előadott s. mely ugyanazon országgyűléséről fel is terjesztetett. Veszprém vármegyének említett sérelme abban állott, hogy a N. M. magyar kir. helytartótanács 1825-ik esztendőben kiadott intéző levele által a Merétei pusztában nem nemesek kezénél levő nemesi birtokra nézve is oly határozatot tett, mely szerint mindaddig, míg az ilyen birtok nem nemes kézen vagyon, közadó alá tartozván az a dicalis öszveírásnak illető rubricájiba vezetendő. Ezen sérelemre azt mondá a királyi válasz, hogy mivel a Merétei pusztát bíró nem nemesek minden vagyonaiktól s így a nemesi birtokból vett haszonvételeiktől is adót fizetni tartoznak, ő felsége a helytartó tanácsnak e tárgyban kiadott rendelkezését tovább hagyja. Elfogadták az ország rendei ezen királyi határozatot s nyilván kijelenték hogy a nemtelenek azon földek haszonvételeitől, addig míg azok nemesi kézre nem kerülnek, adót fizetni azon világos megjegyzéssel tartozzanak, hogy ezen nemesi földek, a többi portalis fundust tevő földek sorában a dicalis öszveírásba bé ne jöjjenek. Az ország rendeinek és ő felségének megegyezéséből eredett világos határozat által is ki van tehát itt már mondva azon elv, mely szerint a nemesi birtokot használó nem nemeseket és így az agilisokat is azon birtok használatától közadó alá tartozóknak állítja a törvényhozás.

Továbbá sérelem gyanánt adtuk elő

mi is a tekintetes rendek nevében a N. M. magyar kir. helytartó tanácsnak azon intéző körlevelét, melyben a megyék tisztviselőinek s bérrel ellátott szolgálóinak, kik eddig a királyi s egyéb közszolgálatot tárgyozó foglalatosságaikért, melyek a megye kebelében teljesítették, napi bért nem kaptanak, több esetekben a szegény adózóknak súlyos és igazságtalan terheltesével a megyék honi pénztáraiból napi bérek rendeltetnek; s azt kívántuk elhatároztatni, hogy a rendes fizetésű megyei tisztviselők és állandó bérrel ellátott szolgálók a megye kebelében teljesített hivatalos közfoglalatosságaikért a megyék honi pénztárából napi bért ne kapjanak, kivévén egyedül az olyan rendkívüli, de netalán mégis elkerülhetetlenül szükséges közfoglalatosságokat, melyek hivatalaik, vagy szolgálójok köréhez semmi tekintetben nem tartoznak s melyeket nem mint tisztviselők hanem mint a megye által különös és meghatározott napi bér mellett kiküldött tagok visznek véghez. Az ország rendei szinte valószínűs közsérelemnek esmerték el ezen sérelmet, és a felírásban arra kérték ő felségét, hogy az érdeklött rendelkezést, mely sem a megyéknek törvényes hatóságával, sem az adózó népnek javával meg nem egyeztethető, kegyelmesen megszüntetni méltóztasson. Azonban a felírás ezen pontjára királyi válasz nem érkezett, de miután az ország rendei sem látták törvényesnek a napi béreket ily pazar kézzel osztogatni, kételkedni sem lehet, hogy a törvényhatóságok használni soha nem fogják az említett intéző levélben törvénytelenül adott engedelmet s a napi bérek adásában inkább az ország rendeinek véleményéhez fogják tartani magokat.

Ezen sérelmek sorában is valának több pontok, melyeket a méltóságos főrendeknek szakadatlan ellenkezése miatt ő felségéhez felterjeszteni sem lehetett. Ilyen azon felírás, melylyel a nemzet képviselőjének nevezetes többsége a lelkes lengyel nemzet feldult szabadságának ügyében még elhunyt fejedelmünk hathatós közbenjárását akarta megkérni; ilyen azon méltó kívánata nemzetünknek, hogy a setét századok vak buzgóságának rut maradványa, az 1790-ik esztendei 26-ik törvényczikkely 14-ik szakasza, mely

szerint Protestans atyánkfiaiának Horvátországban lakni és javakat birni nem szabad, már egyszer eltöröltessék, ilyen végre azon ketős sérelem is, melyet a tisztviselőknek felelősége eránt és a törvénytelen parancsolatok s elnöki rendelések (praesidialisok) ellen kívántak felterjeszteni a nemzet törvényes képviselői. Ez utolsó pontban különösen a praesidialisok eránt, melyek leginkább az újabb időkben jöttek gyakorlatba, sajnosan panaszolták a törvényhatóságok küldöttjei, hogy azok a megyék elmellőzésével a fő és alispánokhoz intéztetvén, a megyéket törvényes hatóságokban csorbitják, a tisztviselőket gyakran kedvetlenségeknek teszik ki s az alispánokat, kik szabadon választott örei s a legelső védei a megyék törvényes igazainak, az őket választó megyei rendektől mintegy elszakasztva, gyakran csak a kormány eszközeivé változtatják, elhatározatott tehát, hogy azoknak megszüntetése felírás által sürgettesék; de a főrendek mindezekből semmit el nem fogadván, határozatink süker nélkül maradtak. Minthogy tehát ezen elnöki rendelések teljes megszüntetését elérnünk nem lehetett, a törvényhatóságoknak kell gondoskodni, hogy legalább káros követkevéseiknek a lehetőségig gát vettessék, ezt pedig némüleg az által lehetne talán elérni, ha minden megye közbvégzés által elhatározná, hogy az alispánok minden Praesidialisokat gyűlésről gyűlésre a megye közönségének nyilván bémutatni s egyszersmind azoknak időközben mikép lett teljesítéséről hivatalos jelentést adni köteleztesenek.

A magyar katonaságra nézve is előadtuk és sürgettük mi a tekintetes rendeknek utasítása szerint mind azt, a mit e tárgyban 1830-ik esztendőben ő felségéhez felterjesztettek az ország rendei, különösen, hogy a magyar és véghelyi ezredeknél a kormány szavak magyarok legyenek, tiszték csak olyanok lehessenek, kik született magyarok és magyarul tudnak, a lépcsónkénti előmenetel pedig ezen ezredeken a többi cs. kir. hadisereg-től külön válva történjék meg. A karok és rendek nevezetes többsége azonban jónak látta, e kívánatnak egész kiterjedésében leendő felvételét más alkalomra, midőn

a körülmények biztosabb sükert ígérnek, elhalasztani, de most is azon felírásban, melyet a magyar nyelvnek ügyében f. e. márczius 16-án felküldöttünk, előadatott a nemzetnek azon méltó kívánata, hogy a magyar ezredeknél a kormány szavak magyarosittasának s a magyar nyelv az egész magyar katonaságuál béhozattassék s ennél a főhadi kormányzótól kezdve csak azok alkalmaztasának, kik az 1830-ik esztendei 7-ik és 8-ik törvényczikkely rendelése szerint nemcsak magyarul tudnak, de születésökre nézve is magyarok. A királyi válasz mindezekre általában csak azt feleli, hogy ő felsége az 1792-ik esztendei 1-ső és 1830-ik esztendei 7-ik törvényczikkelyeket meg fogja tartani.

Az országgyűlési hírlapok eránt ismételve tétetett indítvány ezen országgyűlésen s végre a karok és rendek kifejtvén e tárgyban különösen a sajtószabadságról és megelőző vizsgálatról nézeteiket egy izenetet és törvényjavalatot készítettek, mely a sajtónak józan és czélarános szabadságán alapulva, magában foglalja egyszersmind a netalán történhető kiszökéseknek büntetését is. Nem lehetett a nemzet képviselőinek semmi oly javalatban megegyezni, mi által a megelőző vizsgálat, melyet törvényeink soha el nem ismertek, bár mi alakban megállapíttatnék s minthogy a méltóságos főrendek ezen izenetet és törvényjavalatot el nem fogadták, kénytelenek vagyunk e tárgyra nézve is a jövő országgyűlésének állhatatos és talán szerencsésebb kimenetelü küzdésétől várni a sikert, melyet mi el nem érhetünk; annyival inkább váratlan vala pedig nekünk a főrendeknek ezen ellenkezése, minthogy az országos sérelemek sorában az 5-ik szám alatt némely panaszok, melyek a sajtó szabadságának korlátolása miatt adattak elő, az ország rendei névben már fel is terjesztettek ő felsége eleibe, s ott a felírásban már nyilván kimondják az ország rendei, hogy a sajtó szabadságát Magyarországon nemcsak nem korlátolják a törvények, sőt azt az 1790. 15-ik törvényczikkely nyilván megis említi. Pedig a mennyiben a polgárok természeti szabadsága törvény által korlátolva nincsen, azt egyoldalú kormányi rendeletek által csorbitani sértése az egeszek törvényes szabad-

ságának s elnyomása a nemzet kétségtelen jussainak.

Az ország pénztáraitól s közhasznu alapítványainak állapotjáról beadott hivatalos tudósítások tanácskozás alá kerülvén

A nemzeti muzeumra nézve meghatározták szavazatunk ellenére az ország rendei, hogy mivel annak épülete jelenleg majd nem használhatatlan állapotban van, egy új alkalmas és diszes épületnek felállítására közsegedelem formában rendes kivetés útján felosztandó 500,000 pengő forintok fizetessenek, elhatározták továbbá hogy a concurrentialis pénztárban levő 200,000 pengő forintoknak esztendőnkénti kamatai, melyek az 1827. 17-ik törvényczikkelynek rendelete szerint eddig a Ludovicaca fundusának gyarapítására fordítottak, ezentul évenként a nemzeti muzeum pénztárába folyjanak. Janovich Miklós ur becses gyűjteményének kialakított ára pedig 125,000 pengő forintokban szinte közkivetés útján légyen megfizetendő. Végre gróf Ráday nemzetségnek jeles könyvtárára nézve az végeztetett, hogy ő királyi főhercegsége országunk nádora ezen könyvtárnak megvizsgáltatására, sőt ha azt méltónak találja, alku szerinti megszerzésére is megkérettesék.

Ugyanekkor tudós és lelkes hazánkfia-nak Horvát István urnak a Szécheny országos könyvtár örének, ki fáradhatatlan munkássága és roppant esméretei által a külföldön is köztiszteletet, nemzetünktől pedig a hazai történetek diplomatika és magyar nyelv körül szerzett jeles érdemeivel hálát és köszönetet vivott ki magának, nem annyira jutalomul, mint inkább nemzeti közmegtiszteltetés gyanánt egyedül és egyenesen személyére fizetésén kívül évenként 2000 pengő forintok adatni rendeltettek, meghatározottatott végre az is, hogy a nemzeti muzeumnak lajstroma elkészítettvén, az egy országos választmány által hitelesítették s mindezen pontok egy külön törvénybe lönek igtatva.

Meg kell itt említenünk nagyméltóságu gróf Illésházy István főasztalnok és nagyméltóságu Pyrker László patriarcha egri érsek uraknak jeles ajándékát is, melyel a nemzeti muzeumot gazdagították, ugyanis az első Dubniczai kastélyában volt becses könyvtá-

rát, a másik pedig 140 darabból álló eredeti képeknek jeles gyűjteményét a nemzeti muzeumnak ajándékozták.

(Folytatása következik.)

OKLEVELEK A BÉCSI CS. TITKOS LEVÉLTÁRBÓL.

IV.

II. János király megbízó levele II. Miksa császárhoz küldött követe Somlyai Báthori István részére. Kelt Gyalu várában 1565. mart. 24.

Sacratissime princeps, domine affinis maior nobis obseruandissime, salutem et obsequentie nostre in gratiam maiestatis vestre caesaree et Regie deditissimam commendationem. Expediuimus ad maiestatem vestram caesaream et Regiam cum plena instructione facultate et mandato hunc fidelem nostrum magnificum Stephanum Bathori de Somlyo capitaneum consiliarium et oratorem nostrum in negotijs arduis, publicam tranquillitatem sopiendos excitatos tumultus et conditiones pacis spectantibus. Rogamus maiestatem vestram caesaream et Regiam dignetur eum clementer admittere, postulata nostra intelligere ac publici boni gratia et conseruationis afflicti regni Hungarie pro fauore suo caesareo et regio hactenus nobis semper oblato, ad nostra optata benigne respondere. Maiestatem vestram caesaream et Regiam deus noster optimus maximus rectissime et diutissime sanam et incolumem in bonum christiane Reipublice clementer conseruare dignetur. Datum in arce nostra Gijalw, vigesimo quarto die mensis Martij, Anno domini millesimo quingentesimo sexagesimo quinto.

Eiusdem maiestatis vestrae caesareae obsequentissimus affinis
JOANNES electus Rex m. p.

Czim: Sacratissimo principi domino Maximiliano diuina fauente clementia electo Romanorum Imperatori semper augusto etc. etc. domino maiori et affini nostro obseruandissimo.

Hátára jegyezve: Dux Transylua-

niae 24 martij 1565. credentiales pro domino Stephano Bathorij de Somlyo.

(Eredetije a bécsi cs. titkos levéltárban.)

V.

Báthori András és Schwendi Lázár tudósítása II. Miksa császárhoz a II. János király követével Somlyai Báthori Istvánnal folytatott értekezletökről. Kelt a szathmári táborban 1565. április 2-án.

Sacratissima Imperatoria maiestas, etc. domine et domine clementissime.

Fidelium seruiciorum nostrorum in gratiam sacratissime maiestatis vestre humillimam subiectionem, perscripsimus proximis literis sacre maiestati vestre sicut premoniti fuimus, aduentum Stephani Bathorij de Somlyo nos expectare, qui hodie demum huc appulit, ac ubi cum eo conuenissemus primum nomine principis sui, transactionem per nos jnitam ratam esse declarauit, deinde excusauit apud nos longiorem moram suam et protectionem ad sacratissimam maiestatem vestram susceptam, quod nimirum princeps suus multa habuerit agere cum turcis ut eos deuiare et sedare posset, iam ad suum succursum qui mouissent, ob idque ad Turcarum quoque Imperatorem hominem miserit, per quem conatur illi similiter persuadere, cum et turcica ope tandiu destitutus sit, neque vero etiam suos subditos, quantum diu multumque sollicitauerit, cogere tamen ad arma sumenda vilo pacto potuerit, ideo se extremum coactum ut iudicias cum sacratissima maiestate vestra jniret, donec rebus suis et defensionis sue commodius aliterque prospicere posset, quibus iam inducijs vtrique pactis hoc tempore sibi Turcarum Auxilijs amplius opus non esse, que et si venerint tamen ea nec copijs nec commeatu iuuare posse.

Proposuit quoque nobis dictus Somlijai quia plurimum intersit ne turca de pace olfacere quicquam possit, ut ob id factum tocus christianitatis publico cum periculo, ad Transiluaniam sui principis de manibus sibimet occupandam contendere statuat, cui nihil de pace patefactum sit sed solis de iudicijs significatum, proinde videri principi

suo, ad turcicam vitandam omnibus vijs suspicionem, eiusdem Stephanj Bathorij protectionem institutam aliquandiu suspendendam in aliudque tempus esse differendam, ad cuius rei maius Testimonium nobis Turcarum Regum diuersas literas ad principem suum scriptas exhibere voluit, Addens si tamen nobis ita omnino visum fuerit, se nihilominus propter ad maiestatem vestram continuaturum, cui nos respondimus ad firmandam iam pro transactione solida pacem, pro securitate vtriusque principis, omnino necessarium esse ut suum continuare ad maiestatem vestram debeat propter, nec obstare hac in parte aliquam Turcicam suspicionem, nam cum iam illis de inducijs coacte initis significatum sit, haud dubie scire poterunt nos non alia ratione de eis inducijs tractare potuisse, quam ut ad eam acceptandam ad sacratissimam maiestatem vestram mittatur, ideoque ea ratione sue protectionis nec plus nec minus turcas aut suspicatos aut moturos, non celantes eundem Stephanum Bathorij, Turcicam fraudem principis sui in perniciem structam, qui vicissim narrauit quam callide a parte principis sui, maiestati vestre substruere conetur iusdicias atque machinationes, a quo quidem Stephano Bathorij nacta huiusmodi occasione deligenter quae-siuimus, num omnino Turcam armis velle progredi iam putet, a quo non aliud ea de re expiscare potuimus, se credere legatione principis sui cessaturum, nobis itaque opere precium videtur ut sacratissima maiestas vestra solido fundamento pacem ipsam extremamque stabiliendam ac penitus conetur corroborandam, Vtque quantum fieri utquam poterit omnes futurarum dissensionum et querelarum cause et occasiones e medio tollantur.

Ceterum per eundem Transilvani legatum sunt et alia particularia proposita atque a nobis postulata, ut nimirum pro serie transactionis, episcopatus Transilvaniensis bona et redditus his regionibus et in Hungariae civitatibus extantia ac prouenientes, aliaque ipsius Stephani Bathorij bona ac iura priuata, per Melchiorem Balassa sibi vsurpata et adempta nunc iam libere remittantur, cui etiam ea de re, sic respondimus,

jsta quidem nos ad maiestatis vestre remisuros clementem resolutionem, tamen si ab dicto Balassa ista reddi debeant bona ac prouentus, (cuius etiam maiestas vestra rationem debet habere), vicissim illius hereditaria in Transyluania bona, eadem ratione debebunt esse libera, qui ad hec replicauit, tanta esse dicti Balassa in suum principem delicta, vt potius quam sub eius ditione ei quid restituta vnquam volet, desijderet extrema queque experiri, sicuti in preterita tractatione jd clare quoque nobis proposuissent, super quibus nec nobis visum est multa replicare et disputare, sed rem omnem ad maiestatem vestram remittere. Noluit etiam dictus dominus Stephanus iam nunc, et antequam maiestati vestre totum negocium explicasset, vxorem et liberos domini Balasse dimittere, hec omnia vt ad amussim sacratissima maiestas vestra ex nobis pro sua informacione jntelligat ordine proponere debuimus, quemadmodum scilicet ad maiestatem vestram a nobis dictum Stephanum Bathorij statim dimiserimus, seruet altissimus deus eandem felicissimam et iucolumentem diutissime.

Ex castris ad Zathmar positis die 2. Aprilis anno 1565.

Sacratissime maiestatis vestre fideles seruitores

ANDREAS de BATHOR M. P.

LAZARUS de SUENDJ M. P.

(Eredetije 2 pecséttel a bécsi cs. titkos levéltárban.)

VI.

A csanádi püspök jelenti II. Miksa császárnak, hogy Somlyai Báthori István hat kocsival Szepes-Váraljára érkezett s holnap utját folytatni fogja. Kelt Szepes-Váralján 1565. aprilis 14-dikén.

Serenissima caesarea maiestas domine domine semper clementissime.

Post orationem ac fidelium seruitiorum meorum in gratiam sacratissimae caesareae et Regiae maiestatis vestrae humilimam subiectionem etc. hodierna die quae est 14 dies presentis mensis Aprilis, Stephanus Bathorij de Somlijo cum sex curribus Kochij vocatis, hora quinta pomeridiana aduenit,

et hic in Varallija, quod oppidum est ex tredecim illis oppidis impignoratis, hodie pernoctabit, cras ut audio prima luce hinc se mouebit. Haec volui sacratissimae caesareae maiestati vestrae humilime significare. In cuius gratiam et fauorem me et mea fidelia ac perpetua seruitia humilime commendo.

Datum Scepusij 14. die Aprilis, Anno 1565. Eiusdem Sacratissimae atque Regiae maiestatis.

humilis et fidelis
subditus et capellanus
EPISCOPUS CHANADIENSIS.

(Eredetije a bécsi cs. titkos levéltárban.)

VII.

II. János király parancsa Somlyai Báthori Istvánhoz II. Miksa császárhoz küldött követéhez, melyben meghagyja neki, hogy újabb küldött utasítása szerint járjon el, régibb utasítását senkinek ne mutassa, s ha a császár az ő kívánatait nem teljesitené, vagy azonnal térjen vissza, vagy az ügy állásáról posta által tegyen jelentést. Kelt Gyula-Fejérvárt 1565. aprilis 21-dikén.

Joannes secundus dei gratia electus Rex Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc.

Magnifice fidelis nobis sijncere delictae salutem et gratiam, dici non potest in quibus difficultatibus atque anxietatibus ob caeptas pacificationis rationes negocia nostra et Regni uersentur; statuit enim potentissimus Imperator Turcarum id totum quod proxime sacratissimus caesar Maximilianus a nobis bello auulsit, recuperari, et in id ualidam expeditionem bellicam Romaniae cum vesiria excelsae portae et caeteris Beglerbegis mouit, seque in persona sua si res ita ferat moturum denunciat, ac nobis strictissime mandauit, ut personaliter bello interesse debeamus. Regnum enim suum esse armis partum, nec ullo modo caesari Maxmiliano uel cuiquam alteri concedere uelle, Itaque necessario e re nata consilium capere compellimur, ne scillam euitare uolentes in charibdim preter spem incidamus, nos ipsos simul perdamus et Regnum, Proinde misimus vobis aliam instructionem sub sigillo nostro et chirographo

nouam, pro cuius continentia causam nostram per omnia puncta apud sacratissimum caesarem Maximilianum per vos transigendam statuimus. Mandamus itaque vobis firmiter ut priorem instructionem nostram per hunc hominem nostrum presentium ostensorem uel statim remittatis uel nemini ostendatis, sed nobis fideliter suo tempore reducere debeat.

Vniuersa autem et singula puncta presentis instructionis nostrae nouae perpendentes diligenter agatis, ut terram et ditionem nostram nuper occupatam statim remittere sacratissimus caesar Maximilianus dignetur, sicuti per Nuncium suum Imperator quoque Turcharum postulat. Alioqui notam atque indignationem potentissimi Imperatoris et apertum periculum una cum Regno minime euitabimus, id quod palam cernimus, si uero postulatis nostris clementer respondere sacratissimus caesar Maximilianus dedignabitur, et in eo animum suum obfirmauerit, protinus aut ipsi ad nos redeatis, aut nobis in postamentem illius maiestatis statumque causae significare debeat. Secus nullo modo feceritis et bene valete. Datum in ciuitate nostra Alba Julia die 21. mensis Aprilis, anno domini 1565.

JOANNES electus Rex.

STEPHANUS BATHORIJ
de Somlyo m. p.

(Eredetije a bécsi cs. titkos levéltárban.)

TOKAJ VÁROSA CZÉHEINEK ALAPSZABÁLYAI.

III. Borotváló czéh a XVI-dik századból. 1577-ből.

Mi Grasz János főbíró (iudex primarius), Vass Gáspár, Győri Ferencz, Lengyel Ferencz, Pelsőczy András, Isakovits Mátyás, Meuczel Kristóf, Domokos Lőrincz, Ujfalusi György, Zborai János, Komáromi György, Burián András, Kleindorff Antal-Imre (valószínűleg városi tanácsosi személyek) adjuk tudtára jelen iratunkkal mindeneknek, a kiknek illik, hogy az okos és körültekintő Tapi András, Pataki Mihály, Szentgyörgyi

János, Vékony Mihály, Váradi Sámuel, Szemere Mihály másként mind borbélyok, tokai seborvosok előttünk személyesen megjelenvén kérve kértek, hogy a kassai seborvosi czéh (cehae seu contubernii chirurgiae) szabályait nekik pecsétünkkel megerősítve kiadni méltóztatnánk (extra dare dignaremur), melyek is így következnek: (eddig a szöveg latin.)

Mindeneknek előtte, hogy valamely új mester az mi borbély mesterségünkbe be akar állani, a tanácstól jus civile, az mint szokott közönségesen mondatni az conciviséget megnyerje és felvegye. Jó erkölcsű, tiszta életű legyen, megismerni tudja az emberi testnek betegségét, mely őtet főképen illeti, t. i. ismerje és tudja a kelevényeket és sebeket meggyógyítani, tudjon helyesen eret vágni, fogakat vonni, törött és kimerült (így) vagy kificzamodott csontokat helyreállítani és az dagadásokat s egyéb sokféle kiliseket meg tudja gyógyítani. Flastromokat és keneteket jól tudjon csinálni és annak felette tartozik megcsinálni az mesterek előtt ezeket, az melyek következnek az flastromhoz t. i. Griscust, Camphoratust, diaquilon flastromot, az zöld színű flastromot, dealtiát, Oxicrotiumot, Populeont, Aegyptiacumot az az diacoxiumot, eöldeökleő flastromot, és Görög flastromot, melyet közönségesen ökleő irnak neveznek. És az mesterek őket jól és hűségesen megvizsgálják mindenekben, melyek az borbély mesterséget illetik, és azokat is, melyek magának az új mesternek szükségesek és hasznosak megtudni.

1. Az új mester készen levelekkel és elegendő tanubizonyságokkal megmutassa, hogy jó nemzetséges és tisztességes szüléktől való volna; és az inas esztendőt, melyet apród esztendőnek hívnak, tisztességes és hiteles mesternél igazán és tökéletesen kitöltötte és akkor tartozik az mesterének egy tál étket és két pint bort adni. Az mesterasztalt pedig nem az mesterek feleségének, sem más egyéb asszony személyeknek vagy társainak, hanem önnön magoknak az mestereknek adja meg és hogy tiszteletesnek és kegyes mértékletesnek ott is láttassék lenni adjon fel az mestereknek három tál étket és tíz pint bort.

2. Az új mesterek tartoznak fegyve-

rekkel elmenni, mindjárt valahová az szükség kívánja. És hogy ha meghagyván az czéh-mester, el nem menne, nemes bíró és ugyan nemes tanács urajmék ő kegyelmeknek az ilyen engedetlenek vettessenek szabados büntetésök alá.

3. Az ifju mesterek az halott temetésekor tartoznak vinni az testet, ha azt nem akarná, tartozik két font viaszat adni.

4. Az uj mester semmiféle szolgát mi helyében fel nem vehet vagy tarthat mind addig, mig az mesterüket vagy az társaságot elébb mindenekről, melyek előljárnak, meg nem elégíti.

5. Közakarattól és egyenlő értelemből minden esztendőben kassai uj bíró tételnek idejében két mesterek az mi czéhünknek tisztartóságára választassanak.

6. Minden mesterek, minden két hétben bejárjanak vagy egybengyüljenek az mi mesterségünknek dolgainak igazítására és végezésére és kiki minden letegyen az czéh ládjában az mint szokott az két két pénzt, melyből azután segítsék az szegényeket, beteget és árvákat, és az melyek szolgálnak az Istennek dicsőségére, azokat el ne mulassák.

Ha valamelyik hivattatik az mesterek közül jel által rendünkhöz és otthon lévén elmulatja az órát, megbüntettessék egy font viaszszal.

Ha valaki házánál elkésleltetné azt az jelt és az más mesterhez el nem küldötte, megbüntettessék két font viaszszal.

Ha valamely mester a mi gyülekezünkben, kiváltképen ifju mester, más valakit meggyalázott vagy boszszusággal illetett vagy szidalmas szókkal megterhelt és megintetvén és czéh praefectusának nem engedvén, megbüntettessék tizenkét font viaszszal.

Ha ki csacsogó és kiáltozó leszen az mi társaságunkban, ugy az ő praefectusát vagy czéh-mesterit hallgatni és érteni nem akarná, az mindjárt két font viaszszal megbüntettessék.

7. Ha valamely mester másnak sebesét vagy betegét gyógyítja és kötözi az első mesternek hire nélkül, megbüntettessék az mesterektől négy font viaszszal.

Ha valamely sebes vagy beteg az mes-

tert, kinek magát gyógyítására adta volt, azért megváltoztatni akarná, hogy nyavalyáját az mester meg nem gyógyithatná és azért más mesterrel akarná magát gyógyítani, ez ilyen kasusban a praefectus, czéh-mesterek és ha szükség leszen más egyéb öreg mesterek is, az ilyen dologról szorgalmatosan és lelkiismerettel tegyenek ítéletet hiteknek kötelessége szerint, ha pedig az betegnek nyavalyája az mesternek restsége és tudatlansága miatt meg nem gyógyult, az beteg az ilyen mesternek semmit ne fizessen. De a tudatlan és rest mester atyafúságosan alkudjék meg és megegyezzen az ő betegével az betegnek szerzett kárért, mely szármozott volt az meggyógyulásnak halasztása és nem következése miatt. Azért az betegnek élése rendetlenségeiért vagy az betegségnek nagyságáért és nehéz voltáért (mert: interdum docta plus valet arte malum) néha az nyavalya és betegség nagyobb és nehezebb a bölcs mesterséggel elkészített drága orvoságnál is, meg nem gyógyulása tetszenék és a mester eléggé szorgalmatosnak ismertetett lenni, helyesen és igazán az ő munkájának és fáradságának jutalmát megkérheti az olyan betegen és a beteg megfizetvén, más mestert ha akarja gyógyítására hivathat.

8. Ha valamely mesterségünknek jövevény vagy csavargó mestere mi ellenünk, mint az hemplérek vagy titkon és nyilván munkálkodnának, annak műszerszámát az borbély mesterek nemes bíró uramnak tudásával elvehetik.

Ha valaki más mesternek szolgáját, inasát elidegeniti, vagy csalárdság által magához elhiteti, megbüntettessék tíz font viaszszal.

Senki az mesterek közül két legényt ne tartson, miglen az több mestereknek kinek-kinek legénye nincsen; ha valamely mesternek sok ideig nem volt legénye eljövén érkezvén legény adassék néki.

Ha valaki az mestereknek decretumait és titkait kiviszi és hirdeti oly helyre az hová nem illik, megbüntettessék 6 font viaszszal.

Mesterségünkhöz tartozandó dologról senki bíróhoz ne menjen, mig az mesterek az dologról bizonyosokká nem tétetnek.

9. Ha ki minket hivattak az betegnek vagy sebesnek látására, adjon rendünknek tíz pénzt.

Ha valakinek nehéz betege vagyon megkerestetvén az több mesterek tartoznak tanácsot adni, hogy az kötözöknek vagy gyógyítónak tudatlansága és restsége miatt a beteg rosszszabbul vagy nagyobb veszedelemben ne essék.

Ha valaki vidék helyre kihivattatik tartozzék azt praefectus vagy czéhmasternek megjelenteni s annak engedelmeiből elmehet.

Ha valaki megbetegszik, az többi mesterek lássanak hozzá mind költséggel s mind más egyéb dolgokkal, ha pedig felgyógyul az beteg, az költségről a társaságot contentálja.

10. Az mesterek az özvegy borbély-nának, míg urok nevét viselik legényt adjanak műhelyébe munkálkodni.

11. Az borbély mestereknek az ő czéhekben tulajdon pecsétjek legyen, mely alatt az szolgák tudományáról és mesterségéről való leveleket adhassák és tisztességeket és méltóságokat megoltalmazzák.

Az szolgát csak az esztendőök után mondja szabadnak az mester, az társaság lajstromában. Az szolga az mestereknek tegyen le tizenkét pénzt, egy pint bort. Az mester az szolgáknak ugy adjanak harmadrészt, ha tudják az mesterséget és betegeket gyógyíthatnak.

12. Az fejmosásért az mester mihelyekben férfitól nem többet, hanem csak két pénzt vegyen, gyermektől pedig egy pénzt; ha más házhoz hivattatnak ott négy pénznél többet ne kívánjanak.

Tekintetet is tartsanak az főmosásnál az mihelyben bėjővő személyekre nézve, hogy egyebek felett elébb mossák meg a tanácsos vagy magistratusságbeli főembereknek fejeket, hogy ott is kinek-kinek az ő böcsülete megadassék.

13. Ha valaki esztendőről esztendőre legények atyjának választatnék, vezérelje azokat kegyes és jó erkölcsökben; szükséges, hogy az ifjaknak erkölcsök az öregeknek vezetése által formáltassanak.

Szolgák vagy mesterségünk társai más-hunnat jövén az atya mesternél szállások legyen és az legényt ő rendelje mester mellé,

a régi társak segéljenek az már elérkezett legénynek.

14. A szolgák az gazdával, gazdaaszszonynyal és egyéb háznépével tiszteletesen és mindenkoron békességesen éljenek, hogy valamit az isteni félelem és tisztesség ellen gyalázatosan ne vétkezzenek, se fajtalan paráznaságot ne üzzenek, se verekedéseket az urok házánál ne gyakoroljanak, józanok legyenek és emberségesek és ne kövessék az részegséget, melyből minden bűnök és gonoszságok szoktanak származni, hanem hűségesek és szorgalmatosok legyenek; annak felette ne gyalázzák az ő gazdáikat és gazdaaszszonyukat, sem ételről, sem italról, sem az vetett ágyról, mert ha azt cselekszik az mesterek megbüntessék egyebeknek példájára.

Ha az legény lopásban találtatik, levelessé tétessek mint az lator s azt többé az műhelyben ne tartsák.

Az szolga urának műhelyében senkinek fejét ingyen ne mossa; mesterének flastromát, irit (igy), szerszámát egyebeknek ajándékozó, fonton vagy valami módon el ne vesztegesse, pénzen el ne adja; gondot viseljen az ligról és meglássak, hogy mestereknek műhelyök, szerszámaik tiszták legyenek; az emberek fejét gatyában ne mossák, hanem ha nagy szükség kényszeríti arra.

Az emberek az műhelyben bejövén ilendő s megérdemlett tisztességgel fogadják azokat, nem is illetvén kevély szókkal, sem cselekedettel akárkit meg ne csufoljanak.

15. Ha valaki a szolgák közül az ő mesterét megváltoztatni akarja, két héttel az előtt megjelentse, ha előbb elmenne, két font viasszal büntessék és senki be ne fogadja.

16. Az inas az esztendőket ha ki nem töltötte a többi kényszerítse azt kitölteni; ha nem akarja proscibáltassék, számkivetessék és senki ilyenekkel ne miveltessék (igy) az műhelyekben. Az apró szolga mikoron az szokott esztendőket kitölti és mikoron magát a legénnyel társaságba adja azoknak tartozik két pint bort adni. Ha valaki a szolgák közül az ő mesterének műhelyében nem hált, valamennyiszer azt cselekszi, mind annyszor egy font viasszal

büntetessék. Az mester az inast két vagy három esztendők felett be ne vegye, az inas kezeseket állítson és tartozik az mesterek rendinek adni négy font viaszat.

Az inas szolgák tartoznak minden házi szolgálatban engedelmesek lenni, urokat, asszonyokat tiszteletesen és hűségesen szolgálni. Ne legyenek lopók, sem ragadozók; ha lopásban vagy paráznaságban találtatnak, az czéhmesternek házához hivatvatván, más szolgák vagy tanítványok által veszszőkkel megveretessenek. Az urok házánál az szolgák rut és fajtalan beszédek az cseléd előtt soha ne merjenek szólani; hogy valamiként egyéb cseléd közül valók vagy az ő uroknak magzati innét rosz példát ne vegyenek.

Az mesterek az szolgájakat vagy az tanítványikat gyakorta felküldjék az templomba az szent praedikatiók hallgatására, hogy az Istent tanulják félni mindenek felett.

Az borbély mesterségre, az tiszteletes erkölcsökre hűségesen és igaz módon tanítsák, és mindenekben oktassák azokat Isten után és az ő jó lelkiismeretik szerint.

*

Annak okáért mi, kik tisztünk szerint arra vettettünk, hogy ez nemes városnak respublikáját és szép birodalmát tisztességes tudományokkal, először és mindenek felett az isteni tisztességnak dicsiretíre és dicsőségére és végre annak polgárinak javainak gyarapodására egyetemben az tiszteletes mester embereknek használatosságára: jó kedvvel felékesítsük és ilyen politíát vagy életnek formáját rendeljük Istennek segedelméből, hogy ez városban lenyomván tehetőségünk szerint az gonoszokat, mindenféle vakmerőséges erkölcsöket, mondani Istennek segítségéből az gonosz szokásokat és erkölcsöket épen kiirtván, azok melyek polgáraink tisztességére és ékességére következenek fel emeltessenek és megerősíttessenek.

Meggondolván azért nemcsak az jelen levő fölháborodott időt, hanem az oda felemlített nemes városunkban lakozó borbély mestereknek szüntelen való instantiájokat és szorgalmatos kéréseket az felől előhozott articulusokat, melyeket mi hűségesen általolvastunk és szemlégettünk és bizonyos helyekben

emendáltunk, szóról szóra azokat leiratván azon mestereknek sőt minden időbeli successoriknak mind jelenvalóknak, mind következendőknek, Istennek legelőször — mint előbb mondatott — dicsiretíre és dicsőségére, azután pedig nyilván való ékességére és gyarapodására ez királyi szabad városnak s mind e dicsiretes társaságnak vagy új czéhnak felállhatására megengedvén, jóakarattal megengedjük, ratificaljuk és megerősítjük ezen mi városunknak nagy pecsétjével megerősített levelünknek ereje által, az mi jó tetszésünknek megmaradásával és az mieink autoritássának vagy méltóságának fennállásával. Költ Kassán márczius havának 6-dik napján, az üdvözítő Isten fia mi urunk Jézus Christus megtestesülésének utánna 1577. esztendejében. (Eddig magyarul.)

E szabályzat aztán kiadatott a tokajiaknak is ugyanazon év augustus 13-án.

ÖREG RÁKÓCZY GYÖRGY ÖZVEGYÉNEK,

Lorántfy Zsuzsánnának

LEVELEZÉSE.

(1649—1655.)

Közlő: Szilágyi Sándor.

VIII.

1649. decemb. 25.

Ez keserves rabságbul megszabadulásom után alázatos szolgálatomat ajánlom nagyságodnak mint kegyelmes asszonyomnak.

Idvességes jókkal, kívánatos jó egészséggel látogassa és áldja meg Isten nagyságodat szívből kívánván.

Nagyságodat mint kegyelmes asszonyomat kinszeríttetem ez alázatos rabságomban megtalálnom, én Erdélyben bemenvén az én kegyelmes uraimhoz ő nagyságokhoz, Isten után Kemény János uramhoz ő nagyságához is volt egy részről bizodalمام, de nem érkezem ő nagyságához mennem: ígérte volt segítségét ő nagysága, mivel hitemnek és kezesimnek meg kellett felelnem, rövid levén

napom, ugyanazon rabságra be kellett men-
nem. Kérem ennek okáért alázatosan nagy-
ságodat mint kegyelmes asszonyomat, méltó-
tassék kegyelmes szeme eleiben venni,
alázatos írásomat megolvastatni és bizonyos
ideig háromszáz tallért kegyelmesen adatni,
hogy az nagyságtok kegyelmes jó akaratja
által szabadithassam az pogányoknak rabsá-
gokból meg magamat, mert fejem szabadulása
soha különben addig nem lehet, miglen el-
sőbbén pénzt be nem adok nekiek az ő ki-
vánságok szerint, ugymint háromszáz tallért
és bizonyos jó akaró uram hitlevelét valamely
véghelyből hátramaradt szaczszól félesztendeig.
Igy levén az dolog, én is az én kegyel-
mes uraim adta rabót ugy saczoltathatom
meg valamint szeretem, talám mind hitlevelet
s mind az háromszáz tallért kihozathatom
vele, hogy ha nagyságtok kegyelmes jó aka-
ratját mutatja hozzám, valamint nagyságtok
kivánja, vagy kölcsön vagy szolgálatomra, az
mint más szegény rabok is szoktak megsza-
badulni, magok ombersége által egy sem, én
is hasonlóképpen saczomat megkeresem és
megelégitem nagyságtokat az háromszáz tal-
lerről, kit ha nagyságtok megcselekszik és
megszán ebben az rabságomban, teljes éle-
temnek napjaiban meg igyekezem szolgálni,
kit ha meg nem szolgálhatnék, fizesse meg
az Isten nagyságodnak mind ebben s mind
az más világon az örök életben. Isten éltesse
és tartsa nagyságodat sok esztendeig jó
egészségben. Datum Tokay (?) die 25. de-
cembris 1649.

Nagyságodnak alázatos szolgája mig él
megszabadulása után

KOPPÁNY DÁVID m. pr.

Külczim: Tekintetes és nagyságos
Lorántfy Susánna asszonymnak etc. néhai te-
kintetes és méltóságos idvezült fejedelem ő
nagysága megmaradott özvegyének, nekem
kegyelmes fejedelem asszonymnak adassék.
(L.S.)

(Eredetije a magy. kir. kamarai levéltárban.)

IX.

1650. Febr. 15.

Alázatos szolgálatomat ajánlom nagy-
ságodnak stb.

Kegyelmes asszonyom csak szintén ezen
órában érkezének Klobusiczky uramtól nagy-
ságtóknak szóló levelek, kiket késedelem
nélkül megküldvén, azokból bőven meg fogja
érteni palatinus uram ide való jövetelit; ahhoz
képest immár nagyságod is jobban alkalmaz-
tathatja Zborórúl ide való indulását. Citromot,
habarniczát most sem találni Eperjest, az mi-
olta kerestetjük eddig Krakkóból is meghoz-
hatták volna s talán még most sem lenne
késő udvarbíró uramnak egy jó értelmes
serény szabadost oda küldeni. Az házakat
már mind feltöltöttem az nagyságod házán
kívül, kinek okát tegnap irtam meg hopmester
uramnak, ő kegyelmétől válaszom érkezvén
az is készen lészen. Az rekesz is kész nagy-
ságod parancsolatja szerint, hasonlóképpen az
fekete bársony, székek is készen vannak. Vad
János uramék még sem jövének el. Isten so-
káiig éltesse nagyságodat, stb. Sáros die 15.
Februarii 1650.

Nagyságodnak alázatos méltatlan szolgája

DALMADI ISTVÁN m. p.

Kivül más írás: Anno 1650. die 15
Febr, in Sáros Dalmadi István uram levele.

Külczim: Celsissimae Principissae
Dominae Dominae Susannae Lorantffy stb.
Dominae Dominae meae clementissimae.

X.

1650. Jul. 8.

Serenissima Princeps, Domina mihi ob-
servandissima.

Fateri Serenissima Celsitudo Vestra
dignabitur, nullam tot retro annis usque ad
praesentem diem, nec quidem per aenigma-
ticam aliquam speciem, sacra frangendi re-
pagula, inter haec duo inclytissima Regna
nostris ab oris erupisse occasionem. Solinka
ille ab annis quadraginta quinque in omne
scelus audacissimus, sacrorum altarium di-
rutor, curiarum nobilitatis depopulator, san-
guinis innocentissimi christiani altera Muraena
extitit. Haec omnia vix non qualibet septi-
mana, retroactis temporibus fauore conscio-
rum passim perpetrabat. Quamobrem quoti-
dianis oppressorum vocibus, tum in particu-
laribus tum in generalibus nobilium conven-

tibus defatigatus, inhaerendo legibus Regni, de ordine officij mei in terra Sanocensi supremi interest, de integritate et securitate confiniorum consulere. Vestramque serenissimam celsitudinem ut communi bono faveat exposcere. Et quoniam Serenissima celsitudo Vestra de complicitibus aliisque qui suos ob respectus sceleratis patrocinabantur actum justitiae sacrae non impedire, imo promovere dignatur, nomine meo et illustrissimorum Procerum Regni Poloniae perpetuas habeo gratias. Caeterum semper promptam obsequendi Serenissimae Celsitudini Vestrae retinebimus voluntatem. Interea serenissimam celsitudinem Vestram diu et feliciter valere intimis favemus votis et vovemus. Datum in arce Sescensi die 8. July. Anno 1650.

Serenissimae celsitudinis vestrae affectionatissimus

servitor et amicus

FRANCISCUS de MAGNANONCUS

MUYSZIK Castellanus Sandecensis.

Külczim: Serenissimae Principissae ac dominae Susannae Lorántffy Serenissimi quondam Principis ac domini domini Georgy Rákóczy Transylvaniae Principis etc. etc. relictae viduae dominae mihi observandissimae.

(A magy. kir. kamarai levéltárban levő eredetiről.)

XI.

1650. Julius 28.

Illustrissime ac celsissima principissa et domina, domina gratiosissima.

Humilium servitiorum meorum in gratiam illustrissimae celsitudinis vestrae demissam commendationem. Az ur Isten minden jókkal áldja nagyságodat.

Az nagyságod méltóságos levelét, melyben az Ecsedből elszaladott ezelőtti Szent-Mihály hadnagyot kézben kívánja tőlem, alázatosan megértettem, s kívánom s várom vala is immár, hogy nagyságod maga szolgálatjára kívánatosabb dologban való alkalmatosságot ad vala nekem ennyi bántódásim után, hogy sem mind magát s mind engemet efféle kedvetlen dolgokkal engedi vala tovább is terhelni, melyet ha nem cselekedhetném

is, azzal netalán idegenségét nevelné s ha cselekedném is, magam becsületinek sérelmét s az emberek idegen ítéletit vehetném; de ha így hozta az nagyságod kegyelmességéhez való szerencsétlenségem, hogy mindenkör ujuljanak ez féle bajoskodások, tovább is patientiát kell viselnem, valamig Isten akarja.

Az a Szentmihály hadnagy hogy nem vétett volna mind maga tisztai gondviselése s az én parancsolatom ellen, hogy végére nem ment elébb ki legyen ott és miben legyen az dolog, azt nem mondhatom, kiért igazsággal írom nagyságodnak, hogy ha nagyságtok nem büntette volna is, bizony megbüntettem volna, de hogy a mi veszekedés az szolgák között történetből és tudatlanul esik, az az urak méltósága ellen ítéltessek mingyárt lenni, olyan példát és méltán következtetést én nem láttam, ki felől példát említhet nagyságod, idvezült kegyelmes urunk idejében, mikor nagyságtok hozzám való kegyelmességéből Medgyesre jött vala, ott is házak égetése, ember halálok, verekedés, vagdalkozás esék maga nagyságtok ott létében; de oltalmazzon Isten, hogy vagy szegény kegyelmes urunk azt maga méltósága ellen, vagy én az nagyságtok disgratiájának ítéltem volna, mint afféle szolgák között történt veszekedéseket, s ezben is azt láttam volna alkalmasb utnak, hogy mivel azok nem is tudták az nagyságtok ott létét, nem hogy méltósága ellen szántszándékkal vétettek volna (kinek bizonyosága az, hogy mihelt megtudták, engedelmisségeket mutatták, s magokat is rabságra adták inkább hogy sem ellenkezzenek) hogy az sérelmes két fél között igazodott volna inkább törvény szerint, melyik vétett egymásnak, hogysen abban nagyságtok maga méltósága sérelmének csak gondolkodása is egyeledett volna, de mivel úgy tetszett nagyságtoknak, hogy maga is büntesse, az miért nekem is büntetnem kellett volna, az az oka hogy nem is törekedtem nagyságtoknál sok ideig mellette, hanem im csak nem régen az ur ő nagysága Rákóczy Sigmund uramnak való alázatos instantiámmal, kit minthogy ő nagysága mégis törvényre halasztott vala, én is attul vártam, hogy így szabaduljon meg, soha bizony nem tudtam, sem arra alkalmatosságot nem vár-

tam sem kerestem. Igy levén pedig immár dolga, minthogy ezt is én az nagyságod méltósága ellen lenni nem ismerhetem, mert hatalmas erősségekből és fogságokból megszabadulnak az rabok, kik csak azon szoktak igyekezni; de azzal nem vétenek se császárok se királyok se fejedelmek méltóságának, ehhez képest kérem inkább alázatosan nagyságodat, elégedjék meg inkább ha lehet tudatlanságával, és ha sérelmes feleknek mi injuriájok vagyon ellene, keressék egymást törvény szerént. Lám én nekem tavaly az nagyságtok feles lovas és gyalog ecsedi szolgálái az zalkai sokadalom idején ugyan házámra mentek, emberséges nemes ember szolgámat onnat minden igaz ok nélkül kivonták, megverték, vagdalták valamig akarták, s im nem régen is nagyságod munkácsi feles gyalogi szentmiklósi jószágomat dulták pusztították, az mint most is bizonyosan ugy vagyon tudva nálam, két emberemet megölték, azon kívül az ki az várban holt meg, márhájokat feles számban elhajtották, magokban sokat megfogdostak, és mikornagyságtok immár igazságos eligazításra kegyelmesen ajánlotta vala magát, annakutána is őket megsarczoltatták az tiszték, többet ezer forintnál vévén a felől rajtok, az mint értem és nem régen is magam földére menvén nagyságod jobbágyi onnan hatalmasul és mindenestül az nagyságod földére költöztették egynehány jobbágyomat, s még is az nagyságtok kegyelmességének remétségéért és az egyességes eligazodásnak várásáért, mindezekben az ideig ilyen nagy patientiát viseltem, ha pedig mi nagyságtoknak csak gondolatja szerint nem viselhetjük magunkat, mingyárt nehezteletést veszünk magunkra, noha látja Isten szivemet, semmi nekem nagyobb busulásomra nem volt akkor is, mint hogy az nagyságtok jelenlétében esett tudatlanul is ez az veszedés szolgálaink között, de ugy gondoltam mégis, hogy az büntetést nagyságtok én érettem kegyelmességével fogja egyelíteni és már ez dolgot is ebben hagyni maga részéről.

Ha pedig ugyan az léssen nagyságod akarátja, hogy tovább is persecuáltassa, egyebet nagyságodnak felöle nem irhatok:

hol legyen és azolta hol volt, semmit bizony benne nem tudok; küldött ugyan hozzám, mit miveljen, s azt izentem, hogy kedvet keressen s én is törekedem mellette az urnál ő nagyságánál, meg sem gondolván, hogy nagyságodnak magának legyen ilyen állapotokra való gondviselése, de mivel már nékem nem hadnagyom és bizonyos az is, hogy maga szabad nemes emberségében vagyon, már megszabadulván mind ezbéli köteleességétől s mind rabságából s tilalmas is lévén köztünk az nemes embereknek törvény nélkül való megfogása, nagyságod kegyelmesen megítheti, az cselekedetén kívül mint lehessen tőlem megfogatása; ha nagyságod törvény szerént akarja kerestetni, attúl magát tudom nem oltalmazhatja; de én mégis alázatosan kérem nagyságodat azon, bizony nem azért a rosz emberért, (hanem) hogy ne lenne semmi alkalmatosság fen, kiért nagyságod engemet idegenség . . . elhetne, mind ebben s mind egyéb dolgokban ismertesse meg már valamikor velem nagyságod azelőtti remétségem szerént hozzám való kegyelmességét, és nem csak ezt, hanem több idegenségre való egyenetlenkedésit is hozzá tartozóknak változtassa fejedelmi kegyelmes jó akaratjának megmutatására s adjon nekem is alkalmatosságot jó kedvvel és készséggel nagyságtoknak való szolgálatomra. Melyet bizodalommal is várván, kívánom: tartsa Isten nagyságodat jó egészséges hosszú életben. Ex Namény 28. die Julij Anno 1650.

Ejusdem illustrissimae celsitudinis vestrae

humilimus servitor
SIGIS. LONAY m. p.

Külczim: Illustrissimae principissae ac dominae Susannae Lorantffy, celsissimi quondam domini Georgij Rákóczy principis Transylvaniae, partium regni Hungariae domini et sicularum comitis etc. relictæ etc. dominae dominae gratiosissimæ.

(A magy. kir. kamarai levéltárban levő eredetiről.)